

Nr. 8 (36)/ AUGUST 2023

Cetatea Cavalerilor

Fondator, Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor, Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

ÎNFIINȚAREA ȘI EXTINDEREA NATO - LOVITURA DE GRAȚIE(XI)

Prof. Dr. Tiberiu TUDOR

1. Himera Rusiei Mari și defecțiunea ucraineană

Un text de referință premonitoriu asupra dezintegrării Uniunii Sovietice a fost eseul lui Alexandr Soljenițin *Cum să reîntemeiem Rusia*, publicat de *Literaturnaia Gazeta*, în septembrie 1990, cu un an înaintea începerii procesului de disoluție:

„Ceasul cel de pe urmă al comunismului a sunat...În multe republici de la periferie forțele centrifuge sunt atât de încordate, încât nu mai pot fi oprite fără violență și vărsare de sânge, iar cu un asemenea preț nu mai trebuie oprite! După cum evoluează lucrurile la noi, este evident că Uniunea «Socialistă Sovietică» se prăbușește și nu mai avem ce alege să facem...Trebuie să decretăm imediat și fără echivoc: trei republici baltice, trei republici caucaziene, patru din Asia Centrală, dar și Moldova (dacă se simte așa de mult atrasă spre România) – în total unsprezece – acestea se vor desprinde, inevitabil și definitiv.”

După configurația propusă în acest preambul al eseului, Soljenițin (tatăl rus, fost ofițer imperial, mama ucraineană) își făcea iluzii – spera într-o refacere a Rusiei Mari, care să înglobeze republicile slave și cel puțin o parte a Kazahstanului. Merită notat și punctul de vedere al lui Soljenițin în privința extinderii ulterioare Ecaterinei a imperiului țarist: „Fantezia zănatecă a lui Alexandru I de a «ferici» Polonia cu protecția lui, în 1814” (anexarea a două treimi din Polonia, consacrată la Congresul de la Viena, 1814/1815). Ne reamintim, anexarea din 1812 a Basarabiei, de către același Alexandru I.

După un an de la apariția acestui eseu, poziția separatistă intransigentă a RSS Ucrainene va elimina din istorie himera Rusiei Mari, una dintre utopiile lui Soljenițin. La 1 decembrie 1991, în urma unui abil compromis politic între comuniști și naționaliști, regizat de către Leonid Kravciuk, Ucraina și-a proclamat, prin referendum, independența față de Uniunea Sovietică, iar Kravciuk a devenit primul președinte ales al Ucrainei. Pentru ucrainenii - un popor fără țară până în secolul XX, căruia comunismul i-a creat o republică unională vastă în cadrul URSS – destrămarea Uniunii era o extraordinară oportunitate de a avea un stat independent, iar elita comunistă a RSS Ucrainene a fructificat cu maturitate politică această conjunctură. Primele state care au recunoscut, imediat, pe 2 decembrie, independența Ucrainei au fost Polonia, Canada și, încă republică unională, RSFSR. Statele Unite au recunoscut independența Ucrainei de-abia la 25 decembrie, după dizolvarea URSS și discursul de demisie al lui Gorbaciov.

2. Puciul de la Belaveja

„Defecțiunea ucraineană” a readus în prim-plan rolul Rusiei în proiectul lui Gorbaciov al noului Tratat Unional al Statelor Suverane. O semnare a Tratatului de către Rusia, spera președintele URSS, ar putea determina reajustarea poziției Ucrainei. Președintele RSFSR, Boris Elțin, însă, nu ceda presiunilor lui Gorbaciov. În declarațiile, separate, făcute presei după o întâlnire a celor doi președinți, ambii au afirmat că „nu concepeau Uniunea fără Ucraina”. Elțin a plusat: „Trebuie făcut totul pentru a-i convinge pe ucraineni să se alătore Tratatului asupra Uniunii”, dar cu rezerva: „dacă nu merge, va trebui să ne gândim la alte posibilități” ([1], p. 167). Aceasta a fost atmosfera, cel puțin aparentă, în care Elțin l-a anunțat pe Gorbaciov asupra intenției lui de a se întâlni, la Minsk, cu președintele Sovietului Suprem al RSS Bielorusie, Stanislav Șuşkievici și cu președintele Ucrainei, Leonid Kravciuk.

În dimineața zilei de 7 decembrie Elțin a ținut un discurs la Minsk, în Sovietul Suprem al RSS Bielorusie. În conferința de presă care a urmat, răspunzând unei întrebări referitoare la noua structură unională preconizată, a afirmat că vor fi discutate câteva variante, printre care și cea a unei uniuni a celor trei republici slave. După sosirea lui Kravciuk la Minsk, cele trei delegații s-au deplasat la reședința prezidențială bielorusă de la Viskuli, în pădurea Belaveja, lângă Brest. Deși întrunirea a căpătat un caracter conspirativ, niciunul dintre participanți nu a confirmat că ea ar fi fost gândită ca atare. Pe 8 decembrie, când au început discuțiile, Elțin i-a prezentat lui Kravciuk noul proiect al Tratatului Unional, spunându-i că el îl va semna doar după ce l-ar semna Kravciuk. Acesta a declarat că Sovietul Suprem al RSS Ucrainene nu va accepta niciun tratat care să instituie un organism superior, unional.

După acest refuz categoric, Ghennadi Burbulis, secretarul de Stat al președintelui Elțin a pus întrebarea: „veți fi de acord să semnați un act conform căruia URSS s-a destrămat sau și-a încetat existența?”. Memoriile celor prezenți la această discuție confirmă unanim că propunerea a fost formulată inopinat de către Burbulis și că ea s-a constituit ca o destindere pentru toți.

O a doua problemă care a apărut, în consecință, a fost cea a legitimității dizolvării Uniunii Sovietice de către liderii celor trei republici slave. Rezolvarea, sau, mai degrabă, expedierea ingenioasă a acestei probleme a fost formulată pe loc de către Serghei Șahrai, doctor în drept, consilierul juridic al președintelui Elțin: Tratatul de constituire a Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice a fost semnat, în 1922, de către șefii delegațiilor a patru republici - RSFS Rusă, RSS Ucraineană, RSS Bielorusă și RSS Transcaucaziană. În 1936, Republica Transcaucaziană s-a scindat în trei republici unionale independente - RSS Armeană, RSS Georgiană și RSS Azerbaidjană. Deci, a spus Șahrai, este dreptul celor trei republici fondatoare rămase după dispariția celei de a patra, de a dizolva Uniunea pe care au creat-o.

În aceeași zi au fost elaborate și semnate **Declarația Șefilor de State ai Republicii Belarus, RSFSR și Ucrainei și Acordul asupra Constituirii Comunității Statelor Independente.**

Declarația anunță constituirea Comunității Statelor Independente, motivația și țelurile ei.

În **Acord** se stipulează: „Noi, Republica Belarus, Federația Rusă (RSFSR) și Ucraina, ca State fondatoare ale Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice și semnatare ale Tratatului Unional din 1922, denumite în continuare Înalte Părți Contractante, declarăm că Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice nu mai există ca subiect de drept internațional și realitate geopolitică.”... „Înaltele Părți Contractante constituim Comunitatea Statelor Independente... deschisă accesului oricăror State ale fostei URSS precum și altor State care împărtășesc țelurile și principiile acestui Acord.”

Articolul 5 al **Acordului** prevede: „Înaltele Părți Contractante recunosc și își respectă una alteleia integritatea teritorială și inviolabilitatea granițelor existente în cadrul CSI.”

S-a spus despre Acordul de la Belaveja că a implicat și un târg tacit Elțin - Kravciuk: Crimeea contra Kremlin. „Pentru conducerea rusă - comentează Andrei Graciov ([1], p.164) - miza principală a partidei era capul și biroul de la Kremlin al președintelui Uniunii și nici un preț [recunoașterea granițelor Ucrainei] nu i se părea prea mare.” Atent citit, textul articolului 5 al **Acordului** reflectă măiestria juridico-diplomatică a lui Șahrai și un moment de neatentie a experților ucraineni: **integritatea teritorială și inviolabilitatea granițelor este recunoscută restrictiv, „în cadrul CSI”**; o retragere din CSI poate repune în joc problema recunoașterii granițelor dintre fostele republici sovietice, ceea ce s-a și întâmplat între Ucraina și Federația Rusă. Problema granițelor, stabilite arbitrar de către fondatorii URSS între republici, a rămas înghețată până când naționaliștii ucraineni, din ce în ce mai agresivi, au supralicitat,

Cetatea Cavalerilor

2023 - ANUL IULIU MAIU !

NR. 8(36) AUGUST-2023

legiferând deznaționalizarea minorității ruse (la pachet cu a celorlalte minorități) de pe teritoriile înglobate artificial cu timpul în statul pe care și l-au constituit în conjunctura favorabilă din 1991.

3

Imediat după semnarea **Declarației** și **Acordului** de desființare a URSS și crearea CSI (**slide 1**), cei trei lideri au hotărât ca Elțin să-l sune pe Bush, iar Șușkievici pe Gorbaciov. Convorbirile au avut loc în paralel. Legătura cu Bush ([2], Doc. 9; [3], **slide 2**) s-a stabilit puțin mai repede. Elțin i-a redat (după ton, raportat pare mai potrivit) lui Bush, în detaliu, conținutul **Acordului asupra Constituirii CSI**, fără vreo referire la desființarea URSS. Elțin l-a prevenit pe Bush, de două ori, că Gorbaciov încă nu este la curent cu **Acordul**: „Trebuie să vă spun, confidențial, că președintele Gorbaciov nu cunoaște aceste rezultate... Am fost extrem, extrem de franc cu dumneavoastră astăzi.” ... „Având în vedere tradiția noastră, nu am putut aștepta nici zece minute ca să vă sun. Ca să fim sinceri, Gorbaciov nu știe, deși îl vom informa chiar acum”. Într-un comentariu ulterior al acestei convorbiri telefonice, președintele Bush a spus că s-a simțit „întrucâtva stânjenit” și că era „îngrijorat de o acțiune militară”.

Între timp se stabilise legătura cu președintele Gorbaciov, căruia Șușkievici i-a citit **Acordul**, inclusiv declarația de desființare a URSS. Șușkievici relatează într-un interviu, peste ani: „Gorbaciov m-a întrebat, pe un ton foarte didactic: «Și v-ați gândit la cum va reacționa comunitatea internațională?». Am răspuns: «Știți, Mihail Sergheevici, a reacționat bine. Boris Nicolaevici l-a sunat pe Bush, iar Bush tratează știrea pozitiv, vedeți?». Apoi - tăcere!”

Parlamentele (încă Soviete Supreme) ale celor trei republici au ratificat în unanimitate **Acordul** de la Belaveja - Ucraina și Bielorusia în 10 decembrie, Rusia în 12 decembrie - deschizând astfel calea spre legitimizarea totală a desființării Uniunii Sovietice. Ratificarea în Sovietul Suprem al Federației Ruse a fost un nou triumf al lui Elțin. Din 201 deputați, 188 au votat pentru lichidarea Uniunii, inclusiv mulți comuniști ai lui Ziuganov. Rezultatele votului au fost întâmpinate în picioare, cu ovații furtunoase. „În acest mod, scrie Gorbaciov în **Amintiri** ([4], p. 511) radical-democrației, cu participarea comuniștilor, au îngropat Marea Rusie, a cărei urmașă fusese Uniunea Sovietică.” Astfel de formulări devoalează limitele gândirii lui Gorbaciov în problemele naționale ale Uniunii Sovietice. Înclestabila realizare a lui, „eliberarea oamenilor de frică”, se oprea la himera „reformării democratice a statului multinațional” ([4], p. 526), pe care Elțin, din convingere sau dus de valul luptei pentru putere, a depășit-o.

Primele republici care și-au exprimat sprijinul pentru hotărârile de la Belaveja au fost Armenia și Republica Moldova pe 9, respectiv 12 decembrie.

Gorbaciov a atacat problema legitimității acordului de la Belaveja, imediat după telefonul lui Șușkievici, într-un interviu pentru televiziunea ucraineană, în seara zilei de 8 decembrie, interviu în care avertiza și asupra inevitabilului conflict pe linia de falie a teritoriului construit artificial și arbitrar de către fondatorii URSS: „Vreau ca Ucraina să fie menținută așa cum este. O doresc mult. Dar sunt convins: dacă urmează drumul rupturii, vor izbucni aici asemenea mișcări încât generațiile viitoare vor avea de lucru ([1], p. 174).”

3. Protocoalele de la Alma-Ata

Președintele Kazahstanului, Nursultan Nazarbaev și-a exprimat public indignarea pentru modul în care cele trei republici slave au desconsiderat în hotărârea lor de la Belaveja republicile asiatice. Nazarbaev a convocat liderii acestor republici la Așhabad, capitala Turkmenistanului, pentru a lua o poziție comună în noua conjunctură. Ideea inițială de a constitui, în oglindă, o alianță a celor cinci state islamice a fost abandonată în favoarea alipirii la CSI, cu condiția de a fi considerate State Fondatoare, egale în drepturi cu primele trei. În felul acesta fosta nomenclatură din Asia Centrală a păstrat puterea, iar foștii prim-secretari ai partidelor comuniste ale republicilor și-au asigurat președinția statelor independente rezultate, unii dintre ei - prin modificări constituționale și alegeri succesive - pe viață.

Ca o satisfacție dată republicilor din Asia Centrală, întrunirea de largire a CSI s-a ținut în capitala Kazahstanului, Alma-Ata. La întâlnirea de la Alma-Ata au participat liderii tuturor fostelor republici sovietice cu excepția Balticelor și Georgiei (**slide 3**). Georgia a aderat și ea la CSI, ulterior, la 23 octombrie 1993.

În primul moment, Kravciuk a plusat pe linia independentistă a Ucrainei, refuzând să meargă la Alma-Ata, unde urmau să aibă loc negocieri între republicile slave și, în principal, cele asiatice, în privința CSI: “N-au decît să se alăture la ceea ce am semnat la Minsk!”. Un alt aspect al acestei supralicitări a ucrainenilor a fost demersul pentru a trece imediat sub controlul lor unitățile armatei sovietice aflate pe teritoriul Ucrainei. Gorbaciov l-a sunat pe Kravciuk, avertizându-l că o astfel de decizie unilaterală ar

bulversa întreaga lume prin apariția bruscă a celei de-a treia, ca amplasare, armate europene. Kravciuk a înțeles că, pentru moment, coarda suveranității nu poate fi întinsă mai mult. S-a dus la Alma-Ata.

Gorbaciov nu a fost invitat la Alma-Ata. Începând cu puciul de la Belaveja el a fost izolat de centrele decizionale, trecute în mâna republicilor, și a fost blocat în intențiile de a activa organismele unionale (Congresul Deputaților Poporului din URSS, Sovietul Suprem al URSS). O ultimă încercare a sa de a-și evita naufragiul, odată cu al Uniunii, a fost mesajul oficial către participanții întâlnirii de la Alma-Ata, trimis pe 19 decembrie. Gorbaciov avea încă speranța unui rol al Centrului și al lui în noile condiții de minimă centralizare.

La Alma-Ata șefii de State ai celor 11 foste republici sovietice care au agreeat să constituie Comunitatea Statelor Independente au semnat o **Declarație** și trei documente de bază, cunoscute ca **Protocoalele de la Alma-Ata**.

Declarația de la Alma-Ata de constituire a CSI și de încetare a existenței URSS a preluat prevederile **Declarației** și **Acordului** de la Belaveja, cu adaosul că această Comunitate „nu este nici Stat, nici o entitate supra-Statală”.

Prin **Decizia Consiliului Șefilor de State** al CSI, Ucraina și Belarus, ca membri fondatori rămânând automat în ONU, Rusia va fi succesorul URSS la ONU, inclusiv ca membru permanent al Consiliului de Securitate.

Informația expres numărul 5 sosită pe Interfax de la Alma-Ata a fost lovitura de grație pentru Gorbaciov: „Mihail Sergheevici Gorbaciov este informat despre încetarea existenței instituției președintelui URSS”, cu „mulțumiri pentru contribuția pozitivă adusă”.

După acordul liderilor celor 11 republici întruniți la Alma-Ata, ratificarea de către parlamente a fost unanimă și Gorbaciov a trebuit să recunoască legitimitatea procesului de constituire a CSI și desființare a URSS.

La 25 decembrie, Mihail Gorbaciov a semnat ultimul său decret în calitate de președinte al URSS, prin care transmitea funcția de comandant suprem al forțelor armate, inclusiv autoritatea nucleară, președintelui Federației Ruse, Boris Elțin. La ora 19 a început televizarea în direct a discursului de demisie. La sfârșitul discursului, drapelul sovietic de pe Kremlin a fost coborât și a fost ridicat tricolorul Federației Ruse. Din punct de vedere ideologic, prin desființarea URSS și formarea CSI principiul Wilsonian al naționalităților a învins principiul polarizării și luptei de clasă, după 70 ani de imperialism sovietic.

În ultimele zile ale lui decembrie, după semnarea demisiei, prin evacuarea precipitată a biroului de la Kremlin și a reședinței prezidențiale, prin suprimarea gărzii, etc., Elțin i-a întors din plin umilirile la care Gorbaciov îl supusese odinioară, prin cele trei linșaje politice pe care i le-a regizat cu patru ani în urmă, în câteva instanțe superioare ale încă atotputernicului PCUS [5].

4. Atitudinea americană

La o săptămână de la întâlnirea de la Belaveja și la câteva zile după cea de la Așhabad, pe 15 decembrie, secretarul de Stat american James Baker a sosit la Moscova, urmând să plece la Kiev și Alma-Ata, pentru analiza noii situații geopolitice. A doua zi a fost primit de către președintele Gorbaciov, după ce avusese deja o întâlnire cu președintele Elțin, urmată de o conferință de presă. Întrevederea cu Gorbaciov nu mai era decât una de curtoazie. Datorită acestui aspect și faptului că Baker se pronunțase imediat după puciul de la Belaveja - prematur și nediplomatic din perspectiva lui Gorbaciov: „Uniunea Sovietică nu mai există”, întâlnirea a fost crispată. „Problema se reduce la un singur cuvânt: Ucraina”, și-a început expunerea Gorbaciov, care, în așteptarea întâlnirii de la Alma-Ata considera, spre deosebire de Baker, cursul evenimentelor încă imprezvizibil. În final, Baker i-a arătat carnetul în care își nota întotdeauna concluziile întrevederilor politice: „Am notat sfatul dumneavoastră: să se folosească problema recunoaștrii din partea occidentului pentru a face să avanseze procesul unei comunități viabile.” ([1], p. 200). Era același carnet în care secretarul de Stat american notase, cu nici doi ani în urmă, după întrevederea cu Gorbaciov din 9 februarie 1990, celebra concluzie „not one inch eastward”[6]. Pe care Gorbaciov a neglijat să o transforme într-un acord interstatal cu valabilitate juridică. Adversarul de temut de odinioară al Statelor Unite era lichidat.

Statele Unite au recunoscut independența celor 11 state emergente din fosta URSS care au format CSI, de-abia după declarația de demisie a președintelui Gorbaciov (**slide 4**).

2023 - ANUL IULIU MAIU !

NR. 8(36) AUGUST 2023

Într-un discurs ținut pe 27 decembrie, în Texas, președintele G.H.W. Bush a declarat că Statele Unite au câștigat Războiul Rece: „Miercuri, în ziua de Crăciun, comunismul sovietic și Statul Sovietic au decedat”. Expansiunea Statelor Unite, via NATO, în vidul de putere creat de dispariția URSS era firesc să înceapă. Drumul a fost fără opreliști, dar la capătul lui rămăsese îngropată o bombă cu explozie întârziată, asupra căreia atrăseseră atenția atât Gorbaciov, cât și Elțîn, cât și G.W.H. Bush-Ucraina.

NOTE

- [1] Andrei Graciov, *Nafragiul lui Gorbaciov – Adevărata Istorie a Destrămării URSS*, Nemira, 1995.
- [2] Svetlana Savranskaya and Thomas Blanton *The End of the Soviet Union 1991*, Briefing Book 783 Dec. 2021, <https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/russia-programs/2021-12-21/end-soviet-union-1991>
- [3] <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/documents/9-Memorandum-of-Telephone-Conversation-Bush.pdf>
- [4] Mihail Gorbaciov, *Amintiri. Viața mea înainte și după perestroika*, Litera (2013).
- [5] Tiberiu Tudor, *Boris Elțîn versus Mihail Gorbaciov (restructurarea sau distrugerea Uniunii Sovietice Sovietice)* [https://biblioteca-cavalerilor.ro/wp-content/uploads/2023/05/Prof.-Dr.-Tiberiu-TUDOR Infiintarea si Extinderea NATO8.pdf](https://biblioteca-cavalerilor.ro/wp-content/uploads/2023/05/Prof.-Dr.-Tiberiu-TUDOR%20Infiintarea%20si%20Extinderea%20NATO8.pdf)
- [6] Tiberiu Tudor, *Problema Germană. Primul pas al NATO spre Est* <https://www.art-emis.ro/analize/infiintarea-si-extinderea-n-a-t-o-3>

5

Semnarea Acordului de la Belaveja, 8 dec. 1991

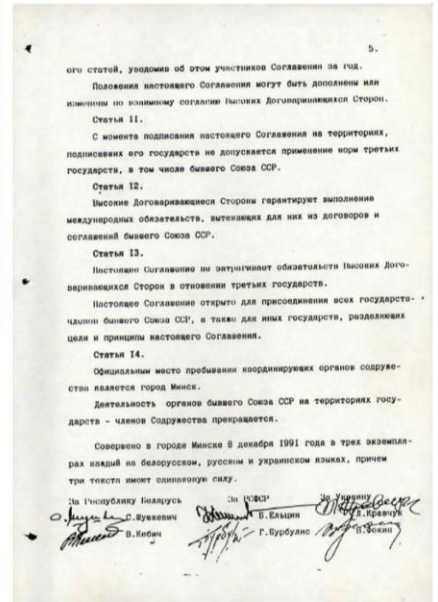
Борис Николаевич
Ельцин
РОССИЯ

Леонид Макаревич
Кравчук
УКРАИНА

Станислав
Станиславович
Шушкевич
Белоруссия

Puciul de la Belaveja

Ghennadi Burbulis

Serghei Șahrai

~~CONFIDENTIAL~~
CONFIDENTIAL
THE WHITE HOUSE
WASHINGTON 8956

MEMORANDUM FOR THE PRESIDENT'S CONFERENCE

SUBJECT: Meeting with President Yeltsin of the Republic of Russia

PARTICIPANTS: The President
Boris Yeltsin, President of Russian Republic
Participants: Baker, Krawchuk, Makarevich, Sa, Shushkevich

DATE, TIME AND PLACE: December 8, 1991, 1:00 - 1:30pm
West Office

The President: Hello, Boris, how are you, sir? (U)

President Yeltsin: Hello, Mr. President, very nice to welcome you. Mr. President, just as we had agreed that when extraordinary events took place, we would inform each other, I think you and you inform me today, a very important event took place in our country, and I wanted to discuss you again before you learned about it from the press. (U)

The President: All right, thank you. (U)

President Yeltsin: We got together today, Mr. President, the leaders of the three states -- Belarusia, Ukraine, and Russia. We gathered and after many lengthy discussions that lasted about two days agreed that the status of the Union Treaty everyone is pushing us to sign does not satisfy us. And that is why we are together and signing a few articles and signed a joint agreement. Mr. President, we, the leaders of the three states -- Belarusia, Ukraine and Russia -- taking negotiations to the new treaty are at a standstill, have seen objective evidence that the formation of independent states has become reality. And noting that the current short-sighted policy of the present has brought us to economic and political crisis -- affecting all means of production and various layers of society -- we, the leaders of independent states of Belarusia, Ukraine, and Russia, have signed an accord. This accord, consisting of 15 articles, is basically a creation of commonwealth of group of independent states. (U)

Mr. President, this accord creates a so-called commonwealth of states, including an article that this is an open commonwealth, open to all states, including all the former members of the Union. (U)

DECLASSIFIED
PER E.O. 12958,
AS AMENDED
2004-1075 - P/R
30 412508

Declassify on: OADR

Convorbirea Elțîn - Bush

Pentru conformitate – T. Tudor

Întâlnirea de la Alma-Ata și recunoașterea Statelor Independente

Kravciuk Nazarbaev Elțin Șușkievici

James Baker G.W.H. Bush

Mircea Snegur al treilea în stânga lui Elțin

G.W.H. Bush Leonid Kravciuk

Pentru conformitate - T. Tudor

Sfârșitul Uniunii Sovietice în presa americană

"All the News That's Fit to Print"

The New York Times

Late Edition
New York: Today, clear, mild for the season. High 44. Tonight, cloudy late, breezy. Low 34. Tomorrow, cloudy, then colder, windy. High 45. Yesterday, high 46, low 28. Details, page D12.

VOL. CXXI ... No. 48,826 Copyright © 1991 The New York Times NEW YORK, THURSDAY, DECEMBER 26, 1991 50 CENTS

GORBACHEV, LAST SOVIET LEADER, RESIGNS; U.S. RECOGNIZES REPUBLICS' INDEPENDENCE

Communist Flag Is Removed; Yeltsin Gets Nuclear Controls

By FRANCIS X. CLINES
Special to The New York Times

MOSCOW, Dec. 25 — Mikhail S. Gorbachev, the trailblazer of the Soviet Union's retreat from the cold war and the spark for the democratic reforms that ended 70 years of Communist tyranny, told a weary, anxious nation tonight that he was resigning as President and closing out the union.

"I hereby discontinue my activities at the post of President of the Union of Soviet Socialist Republics," declared the 60-year-old politician, the last leader of a totalitarian empire that was undone across the six years and nine months of his stewardship.

Mr. Gorbachev made no attempt in his brief, leany worded television address to mask his bitter regret and concern at being forced from office by the creation of the new Commonwealth of Independent States, composed of 11 former republics of the collapsed Soviet empire under the informal lead of President Boris N. Yeltsin of Russia.

"A New World"

Within hours of Mr. Gorbachev's resignation, Western and other nations began recognition of Russia and the other former republics.

"We're now living in a new world," Mr. Gorbachev declared in recognizing the rich history of his tenure. "An end has been put to the cold war and to the arms race, as well as to the mad militarization of the country, which has crippled our economy, public attitudes and morals. The threat of nuclear war has been removed." [A transcript of Mr. Gorbachev's speech and excerpts from interviews with Mr. Gorbachev and Mr. Yeltsin are on pages A12 and A13.]

Mr. Gorbachev's moment of farewell was stark. Kremlin guards were preparing to lower the red union flag for the last time. In minutes, Mr. Gorbachev would sign over the nuclear mis-

fortress as Mr. Gorbachev spoke, a disoriented people, freed from their decades of dictated misery, faced a frightening new course of shedding collectivism for the promises of individual enterprise. It is a course that remains a mystery for most of the commonwealth's 280 million people.

"I am very much concerned as I am leaving this post," the union President told the people. "However, I also have feelings of hope and faith in you, your wisdom and force of spirit. We are the heirs of a great civilization and it now depends on all and everyone whether or not this civilization will make a comeback to a new and decent living."

Still Against Commonwealth

In departing, the Soviet leader took comfort in the world's supporting his singular achievements in nuclear disarmament. But even more, he firmly warned his people that they had not yet learned to use their newly won freedom and that it could be put at risk by the

Continued on Page A12, Column 1

BUSH LAUDS VISION OF SOVIET LEADER

In Farewell, President Cites Gorbachev's Historic Role

By MICHAEL WINES
Special to The New York Times
WASHINGTON, Dec. 25 — President

Mikhail S. Gorbachev after announcing his resignation last night as President of the Soviet Union.

The Soviet State, Born of a Dream, Dies

By SERGE SCHMEMMANN
Special to The New York Times

MOSCOW, Dec. 25 — The Soviet state, marked throughout its brief but tumultuous history by great achieve-

It was perhaps a paradox that the ruler who presided over the collapse of the Soviet Union was the only one of its ill-starred leaders to leave office with a measure of dignity intact.

End of an Empire
A special report.

RETAILERS REPORT SALES FELL SHORT OF DIM FORECASTS

Last-Minute Buying Spree Fails to Carry Merchants Ahead of Last Year's Receipts

By EBEN SHAPIRO

Retailers would probably like to forget Christmas 1991. While most merchants had been prepared for a sluggish season, many said sales turned out to be even worse than expected. Even the last-minute shopping frenzy was not enough to give merchants anything to cheer about.

As recently as a month ago, many retailers had hoped to exceed last year's sales by 5 percent. But results through the close of business on Monday indicate that spending will be flat or up slightly in December. The major retail chains are scheduled to release their final monthly sales results next week.

"We are disappointed with the season," Stephen E. Watson, president of the Dayton Hudson Corporation in Minneapolis, said in a telephone interview on Tuesday.

"Too Little Too Late"

Business surged in the final days, and a number of retailers said that Monday was the busiest day of the year. But Mr. Watson said, "In our view, it's really been too little too late."

Dayton Hudson, which relies on California for one-third of its business, was hit hard by the slowdown in that state's economy.

This is the third consecutive sluggish Christmas shopping season — the

Pentru conformitate - T. Tudor